

BIBLIOGRAFIJA RADOVA O BRATOVŠTINI SV. JERONIMA U RIMU

Iva MANDUŠIĆ, Zagreb

U radu se donosi sva poznata bibliografija o Bratovštini sv. Jeronima u Rimu. Autorica se služila i dosad objavljenim bibliografijama o svetojeronimskim ustanovama, izdvajajući onu literaturu koja se bavi isključivo bratovštinom.

KLJUČNE RIJEČI: *bratovštine, sv. Jeronim, Hrvati, Rim, crkvena povijest, bibliografija.*

Nazočnost Hrvata u Rimu zabilježena je već u *Božanstvenoj komediji* Dantea Alighierija, koji je opisao jednoga hrvatskog hodočasnika u prvoj svetoj godini 1300. Prvi podaci o njihovom organiziranom okupljanju sežu u XV. stoljeće, kad se zajednica organizirala u bratovštinu *Venerabilis Societas Confallonorum Slavorum Burghi S. Petri*. Putem svoga predstavnika, svećenika Jeronima iz Potomja, Bratovština je od pape Nikole V. 1453. godine dobila crkvicu sv. Marine na obali Tibera. Potpomognuti ostavštinama i doprinosima sunarodnjaka iz domovine, članovi su crkvu preuredili i posvetili je sv. Jeronimu, a na susjednom zemljištu sagradili bolnicu i hospicij za sve veći broj hodočasnika i izbjeglica iz domovine. Članstvo Bratovštine sve se više povećavalo, ponajviše zbog stalnoga priljeva izbjeglica s područja koje su okupirali Turci.

Zajednica se tijekom stoljeća nazivala različitim imenima: *Bratovštinom* (Confraternitas), *Društvom* (Societas), a naposljetku je prevladao naziv *Zbor* (Congregatio). Godine 1544. papa Pavao III. Bratovštini je potvrdio pravila u kojima su istaknuta njezina tri najvažnija zadatka: skrb za hodočasnike i izbjeglice iz domovine, potpora hrvatskim studentima u Rimu te izdavanje knjiga na hrvatskom jeziku. Na čelu su joj bili predsjednik i šest odbornika, koji su se birali na godinu dana. Bratovština je stekla i pravo na kardinala protektora, kojeg su isprva birali sami članovi, a kasnije je njihovo imenovanje prešlo u nadležnost pape. Mnogi ugledni Hrvati bili su njezini članovi, a neki od njih pokopani su u crkvi sv. Jeronima.

Godine 1566. papa Pio V. uzdignuo je crkvu na kardinalski naslov, a papa Siksto V. bu-
lom *Sapientiam Sanctorum* osnovao je uz crkvu Kaptol, koji se sastojao od prepozita, šest kanonika i četiri beneficijata. Uvjet za pristup Kaptolu i Bratovštini bilo je »ilirsko«

podrijetlo i poznavanje »ilirskoga« jezika. Ta nejasna formulacija kasnije je postala uzrokom dugotrajnoga spora, koji je naposljetku 1656. godine okončan presudom po kojoj je »Ilirik« značio Dalmaciju, Hrvatsku, Bosnu i Slavoniju, a Ivan Lučić Lucius načinio je i geografsku kartu tih zemalja, kako bi se izbjegli mogući nesporazumi.

Da bi mogla samostalno djelovati, rimski su biskupi Bratovštini darovali zemljišta na kojima su bile izgrađene kuće za iznajmljivanje¹ i udijelili povlasticu da nasljeđuje polovicu imetka osoba umrlih u njezinu gostinju. Od iznajmljivanja kuća dobivao se novac potreban za održavanje bolnice, hospicija i crkve, a znatne prihode dobivala je i od darovatelja (u XV. stoljeću među poznatijima je bio humanist i pravnik trogirskoga podrijetla Fantin de Valle 1475. godine²). Osim za potrebe hodočasnika i izbjeglica, Bratovština se brinula i za siromašne Hrvate nastanjene u Rimu; primjerice, novčana su se sredstva redovito davala siromašnim ženama pri ulasku u samostan ili pri sklapanju braka. Posebnu je brigu vodila oko izdavanja knjiga na hrvatskom jeziku, pa su njezinim zalaganjem tiskani brojni katekizmi i liturgijske knjige, mahom na glagoljici.

Potporna ustanovama sv. Jeronima redovito je stizala od Svete Stolice, a zbog financijskih i organizacijskih teškoća Bratovština je često tražila i pomoć Crkve iz domovine te potporu Hrvatskoga sabora. S vremenom su potrebe hodočasnika za hospicijem i bolnicom postajale sve manje, što zbog smanjenoga broja hodočasnika, koji su se teže odlučivali na putovanja zbog neprestanih ratova, što zbog izgradnje modernijih konačišta u Rimu. Nakon Tridentskoga koncila mnogi su nacionalni hospiciji pretvoreni u odgojne zavode za obrazovanje svećenika, pa je potkraj XVIII. stoljeća i Bratovština potaknula reorganizaciju ustanova pod svojim okriljem. Bolnica je formalno bila ukinuta 1790. godine, iako je još neko vrijeme nastavila s radom, a umjesto nje bio je utemeljen *Croaticum* – zavod za odgoj mladića za svećenike iz krajeva koji su imali pravo na svetojeronimske ustanove. Temeljita promjena djelatnosti Bratovštine uslijedila je 1889. godine, kad su sve svetojeronimske ustanove potpale pod apostolsku upravu, koja ih je trebala pripremiti za preustroj. Apostolski vizitator Vanutelli obustavio je daljnje djelovanje Bratovštine te privremeno zatvorio kolegij, da bi nakon dugogodišnjih priprema papa Lav XIII. godine 1901. bulom *Slavorum gentem* ukinuo Bratovštinu, Kaptol i hospicij te umjesto njih utemeljio *Svetojeronimski zavod za hrvatski narod (Collegium S. Hieronymi pro chroatica gente in Urbe)* Time je Bratovština formalno prestala postojati, a njezina imovina prešla je na spomenuti zavod. Protiv toga dokumenta, a posebno protiv isticanja hrvatskoga imena u imenu ustanove, dignula se talijanska politička javnost, a potom su se u spor uključile i austrougarska, crnogorska, ruska i francuska vlada. Pod takvim pritiskom Sveta Stolica hrvatsko je ime u naslovu promijenila u ilirsko, ali ni to nije Zavodu omogućilo djelovanje, već je privremenu upravu nad zavodskom imovinom preuzelo austrougarsko veleposlanstvo u Rimu. Takvo je stanje potrajalo do 1906. godine, kad je manjem broju studenata omogućen boravak u zavodskim prostorima. Zbog suprotstavljenih strana Italije i Austro-Ugarske u Prvome svjetskom ratu, djelovanje ove ustanove bilo je u svibnju 1915. godine potpuno prekinuto. Nakon nekoliko poratnih godina, Zavod je 1924. godine bio predan

---

¹ U XVI. st. Bratovšina je posjedovala 27 takvih kuća. Lj. A. MARAČIĆ, *Malo čudo hrvatsko*, Zagreb, 2001., str. 32.

² S. KRASIĆ: »Fantin deValle«, *Hrvatski biografski leksikon*, IV, Zagreb, 1998., 133–134.

na upravu poslanicima Kraljevine SHS i otvoren za pitomce. Zbog nesuglasica zavodskih upravitelja i pitomaca izbio je 1925. godine diplomatski spor između Svete Stolice i Kraljevine SHS izazvan netočnim i tendencioznim novinskim napisima, a naposljetku je uprava zavodskom imovinom 1928. godine predana predstavnicima Svete Stolice.

Zbog velikoga broja izbjeglica iz Hrvatske nakon završetka Drugoga svjetskoga rata osnovana je 1945. godine pri papinskom zavodu nasljednica Bratovštine, dobrotvorna crkvena ustanova – *Bratovština sv. Jeronima za pomoć hrvatskim izbjeglicama*, nepolitička i isključivo karitativna organizacija koja je izbjeglicama pružala duhovnu, materijalnu i pravnu pomoć. Pred talijanskim je vlastima istupala kao njihov zakoniti predstavnik i vodila pregovore s imigracijskim povjerenstvima zemalja azila. Sa smanjivanjem broja izbjeglica i njihovim preseljenjem u druge zemlje, djelovanje ove bratovštine postupno se gasilo. Formalno nije bila ukinuta, ali je smrću njezina predsjednika mons. Jurja Magjereca 1957. godine prestala postojati.

Literatura o svetojeronimskim ustanovama u Rimu je brojna. Najviše literature odnosi se na aferu oko 1901. te na zbivanja 1925. godine, stoga je među mnoštvom knjiga i članaka trebalo razlučiti što se odnosi na samu Bratovštinu.

Najpotpuniji prikaz njezine povijesti napisao je Josip Burić u svojoj knjizi *Iz prošlosti hrvatske kolonije u Rimu* (Rim, 1966.), isprva objavljenoj u dijelovima u *Glasniku Srca Isusova i Marijina* u Salzburgu 1954.–1961. godine te u *Novom životu* u Rimu. Najopsežniji popis literature donose Ratko Perić i Jure Bogdan u članku *Bibliografija o ustanovama svetog Jeronima u Rimu* u zborniku *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima* (1901.–2001). O Bratovštini sv. Jeronima za pomoć hrvatskim izbjeglicama kratko je pisao njezin predsjednik i rektor Hrvatskoga papinskoga zavoda Juraj Magjerec u svojoj knjizi *Hrvatski zavod Sv. Jeronima u Rimu* (Rim, 1953., str. 98–100), a prvi rad o njezinu osnutku, djelovanju i gašenju napisao je u zborniku *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima* (Rim, 2001.) Andrija Lukinović, koji je radio na sređivanju Arhiva Bratovštine u Rimu.

Cilj ovoga rada bio je popisati svu literaturu koja se bavi Bratovštinom sv. Jeronima u Rimu kako bi budućim proučavateljima ove problematike rad na istraživanju bio olakšan.

KNJIGE

- L. JELIĆ, *Hrvatski zavod u Rimu*, Zagreb, 1902. (Zara, 1902.)
- J. MAGJEREC, *Hrvatski zavod Sv. Jeronima u Rimu* (Istituto S. Girolamo degli Illirici 1453.–1953.), Rim, 1953.
- J. BURIĆ, *Iz prošlosti hrvatske kolonije u Rimu*, Rim, 1966.
- Đ. KOKŠA, *S. Girolamo degli Schiavoni*, Roma, 1971. (Hrvatska crkva svetog Jeronima), Zagreb, 2001.
- *Chiesa Sistina* (1-2), Rim, 1989.–1990.
- *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima*, Rim, 2001.
- LJ. A. MARAČIĆ, *Malo čudo hrvatsko: hrvatski tragovi u Vječnom Gradu*, Zagreb, 2001.

ČLANCI I RASPRAVE

- I. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, »Izvjestje o putovanju kroz Dalmaciju u Napulj i Rim s osobitim obzirom na slavensku književnost i umjetnost i starine«, *Crkva i hospital ilirski sv. Jerolima*, Arkiv za povestnicu jugoslavensku (Zagreb), 4 (1857.), str. 377–381. Pretiskano u: *Zagrebački katolički list* (Zagreb), 8 (1857.), 27, str. 209–211; *Glasnik dalmatinski* (Zadar), 9 (1857.), 61–62; *Leptir; Zabavnik za godinu 1861.* (Zagreb), str. 171–182.
- »Cerkev in hospital ilirski sv. Jeronima v Rimu«, *Slovenski prijatelj* (Ljubljana), 6 (1857.), str. 123–127.
- »Kaptol i sbor ilirski sv. Jerolima u Rimu«, *Zagrebački katolički list* (Zagreb), 9 (1858.), 9, str. 69–70.
- A. TKALČEVIĆ, »Putničke misli o ilirskom zavodu sv. Jerolima u Rimu«, *Zagrebački katolički list* (Zagreb), 9 (1858.), 45, str. 357–358.
- »Nationale Anstalten zu Rom (Auszug aus einem kroatischen bald zu erscheinenden Werkchen)«, *Agramer Zeitung* (Zagreb), 35 (1860.), 92, str. 349.
- I. ČRNČIĆ, »Imena Slovjenin i Ilir u našem gostinju u Rimu poslije 1453. godine«, *Rad JAZU* (Zagreb), 79, 1886., str. 1–70.
- I. ČRNČIĆ, »Prilozi k razpravi imena Slovjenin i Ilir u našem gostinju u Rimu poslije 1453. godine«, *Starine JAZU* (Zagreb), 18, 1886., str. 1–102.
- -r-, »Hrvatski zavodi u Rimu«, *Obzor* (Zagreb), 36 (1895.), 41, str. 2.
- E. FERMEDŽIN (*JUSTINUS*), »Hrvatski zavod sv. Jerolima u Rimu«, *Obzor* (Zagreb), 46 (1895.), 84, str. 1–2.
- I. ČRNČIĆ, »Još dvije o slovjenskom gostinju u Rimu izopačeno«, *Rad JAZU* (Zagreb), 125, 1896., str. 1–23.
- »Gostinjac sv. Jeronima u Rimu pretvoren u crkveni kolegij«, *Hrvatska domovina* (Sušak – Zagreb), 15 (1900.), 81.
- »Zavod sv. Jeronima u Rimu«, *Vrhbosna* (Sarajevo), 9 (1900.), str. 156–157.
- »Iz povijesti zavoda sv. Jeronima u Rimu«, *Obzor* (Zagreb), 42 (1901.), 213, str. 1–2; 214, str. 1–2. (Pretisak iz *Glasnika Biskupije bosanske i srijemske*, Đakovo, 15. 9. 1901.)
- L. JELIĆ, »Das St. Hieronymus Institut in Rom«, *Agramer Tagblatt* (Zagreb), 16 (1901.), 183, str. 3.
- »Svetojeronimski zavod u Rimu«, *Narodni list* (Zadar), 40 (1901.), 61, str. 1–2.
- »Jeronimski zavod za hrvatski narod«, *Crvena Hrvatska* (Dubrovnik), 9 (1901.), 33, str. 1–2.
- »Poviest Svetojeronimskog zavoda«, *Narodni list* (Zadar), 40 (1901.), 77, str. 1–2; 78, str. 1–2; 79, str. 1.

- »Hrvatski zavod sv. Jeromima v Rimu«, *Svetilnik* (Trst), 1 (1901.), 18, str. 4; 19, str. 4–5.
- »Govor. nar. zast. dra Šime Mazzure na meetingu 8. o. mj. u Zagrebu«, *Osvit* (Mostar), 4 (1901.), 73, str. 2–3, br. 74, 1–2.
- (A. RANDA), »K prieporu o Zavodu sv. Jeronima u Rimu«, *Hrvatska*, 1901., br. 218.
- »Zavod Sv. Jeronima«, *Stare male novine* (Beograd), 1 (1901.), 146, str. 2.
- »La congregazione dei Dalmati e il 'Buco nero'«, *Il Messaggero* (Roma), 5. IX. 1901.
- A. VINCETIĆ, »Zavod sv. Jerolima u Rimu«, *Glasnik Biskupije bosanske i srijemske* (Đakovo), 29 (1901.), br. 17, str. 144–149.
- »Hrvatski kolegij sv. Jeronima u Rimu«, *Narodne novine* (Zagreb), 67 (1901.), 187, str. 2.
- L. JELIĆ, »Hrvatski zavod u Rimu«, *Vjestnik Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* (Zagreb), 4 (1902.), str. 1–55.
- L. JELIĆ, »Acta Hieronymiana, quibus periodus antiquior (a. 1446-1497) historiae Societatis et Hospitii Hieronymi de Urbe illustratur«, *Vjestnik Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* (Zagreb), 4 (1902.), str. 84–95.
- S. BRANDI, »San Girolamo degli Schiavoni. Studio storico-giuridico«, *Katolički list*, 53 (1902.), 7, str. 75–79; 8, str. 88–92.
- »Hrvatski Zavod sv. Jeronima u Rimu«, *Živila Hrvatska* (Zagreb), 10 (1903.), str. 43, 45, 47, 49, 126–127.
- A. VUKOVIĆ, »Zavod sv. Jeronima u Rimu«, *Narodni list* (Zadar), 47 (1908.), 15, str. 2.
- T. ĐORĐEVIĆ, »Jugoslovensko jedinstvo u Rimu«, *Jugoslovenska država* (Antofagasta), 2 (1917.), br. 52–54.
- »Das Institut des heiligen Hieronymus in Rom«, *Agramer Tagblatt* (Zagreb), 36 (1921.), 102, str. 1–2.
- V. NOVAK, »Zavod Svetog Jeronima u Rimu«, *Nova Evropa* (Zagreb), 2 (1921.), 4, str. 128–138.
- A. SLAMIČ, »Zavod sv. Hieronima v Rimu in Slovenci«, *Bogoslovni vestnik* (Ljubljana), 2 (1922.), str. 20–35.
- LJ. PERKOVIĆ, »Zavod sv. Jeronima u Rimu«, *Jadranska straža* (Split), 4 (1926.), str. 484–510.
- J. MAGJEREC, »'Sveti Jeronim' u Rimu«, *Katolički svijet* (Sarajevo), 2 (1933.), 4, str. 4–13.
- I. VELIKANOVIĆ, »O hodočašćima«, *Narodno kolo* (Zagreb), 8 (1933.), 9, str. 2–4.
- H. WOLF, »Hrvatska crkva sv. Jeronima u Rimu. Kako i kada je nastao zavod sv. Jeronima u Rimu« (s 2 sl.), *Večer* (Zagreb), 20 (1939.), 5698, str. 9.
- »Hrvatski zavod sv. Jeronima u Rimu«, *Katolički svijet* (Sarajevo), 8 (1939.), br. 6, str. 132–136.

- R. ROTTER, »Hrvatski umjetnički spomenik u Vječnom gradu. Postanak ilirske kongregacije i gradnja crkve svetog Jeronima u Rimu«, *Jutarnji list* (Zagreb), 29 (1940.), 10140, str. 10.
- »Od hrvatske bratovštine do Zavoda sv. Jeronima«, *Nedjeljne viesti* (Zagreb), 3 (1943.), 63, str. 6.
- M. TUMPIĆ, »Zavod sv. Jeronima u Rimu«, *Croatia Sacra* (Zagreb), 20–21(1943.), str. 340–349.
- G. MAGJEREC, »Collegio di S. Girolamo degli Illirici«, *Enciclopedia Cattolica*, III, Città del Vaticano, 1949., 1960.
- V. NIKOLIĆ, »Pomognimo hrvatskim sveučilištarcima«, *Hrvatska revija* (Buenos Aires), 7 (1951.), 1, str. 73.
- J. BURIĆ, »Prvi počeci Zavoda sv. Jeronima u Rimu (1793–1798)«, *Glasnik Srca Isusova i Marijina* (Salzburg), 13 (1961.), str. 218–220.
- I. GOLUB, »J. Križanić i pitanje prava Slovenaca na svetojeronimske ustanove«, *Historijski zbornik* (Zagreb), 21–22 (1968.–1969.), str. 213–258.
- I. GOLUB, »Neki arhivski materijali u ustanovama sv. Jeronima u Rimu«, *Historijski zbornik* (Zagreb), 23–24 (1970./71.) str. 347–361.
- I. GOLUB, »U potrazi za Piazzinom biografijom Ivana Paštrića«, *Croatica christiana periodica* (Zagreb), 2 (1978.), 2, str. 80–81.
- I. GOLUB, »Nova građa o Jurju Križaniću iz rimskih arhiva (1653–1657)«, *Starine JAZU* (Zagreb), 57, 1978., str. 111–210.
- I. GOLUB, »Jeronim Paštrić o Svetojeronimskom sporu oko ilirske zemlje (1665, 1659)«, *Croatica christiana periodica* (Zagreb), 6 (1982.), 9, str. 112–120.
- A. KAPOR, »Korčulani i Zavod sv. Jeronima u Rimu«, *Croatica christiana periodica* (Zagreb), 11 (1983.), str. 112–119.
- F. ŠANJEK, »Dominikanac Vinko Paletin (1508–posl. 1573) i Svetojeronimska kongregacija u Rimu«, *Croatica christiana periodica* (Zagreb), 11 (1983.), str. 186–187.
- S. KRASIĆ, »Među sunarodnjacima u Rimu«, u: *Stjepan Gradić (1613-1683), Djela JAZU* (Zagreb), 67, 1987., str. 91–94.
- Z. KUREČIĆ, »Novi prinosti o hrvatskoj sikstinskoj crkvi sv. Jeronima u Rimu«, *Croatica christiana periodica* (Zagreb), 13 (1989.) 23, str. 201–208.
- R. KATIČIĆ, »Ustanove sv. Jeronima u Rimu i povijest hrvatske kulture i narodnosti«, Homo imago et amicus Dei. Miscellanea in honorem Ioannis Golub, *Collectanea croatico-hieronymiana*, 4, Roma, 1991., str. 370–385.
- M. KURELAC, »Povjesničar Ivan Lučić-Lucius predsjednik Zbora sv. Jeronima u Rimu«, Homo imago et amicus Dei. Miscellanea in honorem Ioannis Golub, *Collectanea croatico-hieronymiana*, 4, Roma, 1991., str. 386–399.

- M. KORADE, »Rudjer Bošković i Bratovština sv. Jeronima u Rimu«, *Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa o Ruđeru Boškoviću*, Zagreb, 1991., str. 259–263.
- I. MILOVČIĆ, »Glagolitica Hieronymiana«, *Croatica christiana periodica*, 14 (1991.), 25, str. 165–178.
- M. MARČINKO, »Stjepan Kr. Sakač i njegovo povijesno djelo«, *Hrvatska revija* (Zagreb), 45 (1995.), 3, str. 263–301.
- R. PERIĆ: »Sveti Jeronim na obali Tibra«, *Napredak – Hrvatski narodni godišnjak 1996.*, Sarajevo, 1996., str. 219–236.
- L. ČORALIĆ, »Povijest. Hrvatski papinski zavod Sv. Jeronima u Rimu«, u: *Hrvatska/Italija: stoljetne veze: povijest, književnost, likovne umjetnosti*, Zagreb, 1997., 58–59.

Summary

BIBLIOGRAPHY OF THE WORKS ABOUT THE CONFRATERNITY OF ST. JEROME IN ROME

In this article the author delivers bibliography of the Croatian confraternity of St. Jerome in Rome. This confraternity gathered Croatian community (pilgrims, students, refugees ...) since the fifteenth century. Moreover, the confraternity took care about church, hostel, hospital and chapter that were founded under its auspice. Because of the reorganisation in 1901 the confraternity ended its activities, and its property came under the protection of the Institute of St. Jerome. During the turbulent post-war period between 1945 and 1957 the confraternity was temporarily reactivated offering the shelter to the Croatian refugees. Existence of this institution is mentioned in a great number of works, especially regarding the period of its reorganisation at the beginning of the twentieth century. The main purpose of this article was to sort out the publications concerning only the work of the confraternity of St. Jerome.

KEY WORDS: *confraternity, St. Jerome, Croats, Rome, ecclesiastical history, bibliography.*